

ज्ञानदीप, विज्ञसमीक्षित जर्नल

वर्ष १०, अङ्क १, २०८१, असार, पृ. ९ - २१

ISSN 2382-543X

नेपाली विभाग, महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, धरान ।

बान्तावा र नेपाली भाषाका सर्वनामको तुलना

इन्दिरा राई

शिक्षण सहायक, महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, धरान ।

indurai230@gmail.com

लेखसार

प्रस्तुत लेख बान्तावा भाषा र नेपाली भाषाका सर्वनामको तुलनात्मक अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । नेपाली भाषा नेपालका सबैभन्दा बढी वक्ताले बोल्ने शिक्षा, सञ्चार, आपसी सम्पर्क र कार्यलयीय भाषा भएकाले अन्य मातृभाषासँग यसको तुलनात्मक अध्ययन आवश्यक देखिन्छ। अझ नेपालमा बान्तावा मातृभाषीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा अनिवार्य नेपाली भाषा सिक्नै पर्ने बाध्यता रहेको छ । यस अवस्थामा व्यतिरेकी विश्लेषणका लागि पनि नेपाली र बान्तावा भाषाको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु आवश्यक रहेकाले यस अध्ययनमा नेपाली र बान्तावा भाषाका सर्वनामहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको हो। बान्तावा भाषा भोटबर्मेली भाषा परिवारको किरात राई समूहअन्तर्गत पर्दछ भने नेपाली भारोपेली परिवारको भाषा हो। यी दुई भाषामा आफ्नै प्रकृतिका विशेषता रहँदा रहँदै पनि सर्वनामका तहमा केही मात्रामा समानता पाइन्छन् । यही वस्तुस्थितिमा आधारित भई पुस्तकालयीय स्रोतका सामग्रीहरूको प्रयोग गरी गुणात्मक ढाँचामा सामग्रीको विश्लेषण गरिएको यस अध्ययनमा बान्तावा भाषामा सर्वनामको व्यवस्था, यसका प्रकार एवम् यस भाषामा पाइने सार्वनामिकताको अध्ययन गरी नेपाली र बान्तावा भाषाका सर्वनामहरूको तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिएको छ। बान्तावा भाषामा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, प्रश्नवाचक र स्वामित्ववाचक गरी चार प्रकारका र नेपालीमा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, सम्बन्धवाचक, प्रश्नवाचक र आत्मवाचक गरी पाँच प्रकारका सर्वनाम रहनाका साथै बान्तावा भाषामा नेपालीमा भन्दा भिन्न प्रथम पुरुष सर्वनामका द्विवचन र बहुवचनमा समावेशी र असमावेशी रूप रहेको निष्कर्ष यस अध्ययनबाट प्राप्त भएको छ ।

शब्दकुञ्जी: असमावेशी, पुरुष, बान्तावा, समावेशी, सर्वनाम, सार्वनामिकता

विषयपरिचय

नेपाल बहुजातीय एवम् बहुभाषिक राष्ट्र हो । जनगणना २०७८ अनुसार नेपालमा १२४वटा भाषाहरू रहेका छन् । यसमध्ये ४४.८६ प्रतिशत वक्ताले मातृभाषाका रूपमा र ४६.२३ प्रतिशत व्यक्तिले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दछन् (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८) । नेपालमा करिब ९२ प्रतिशत व्यक्तिले यस भाषाको प्रयोग गरेको देखिन्छ। नेपाली भाषा नेपालको शिक्षा, सञ्चार, सरकारी कामकाज र सम्पर्क भाषा भएकाले बहुआयामिक भाषिक प्रकार्यकै कारण दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्नै पर्ने अवस्था रहेको छ । दोस्रो भाषाको सिकाइमा बालबालिकाको आफ्नो मातृभाषाले प्रभाव पार्दछ (राई, २०७२, पृ. ८७) । नेपालमा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाका सिकाइमा पनि बान्तावा भाषाको कुनै न कुनै रूपमा प्रभाव रहेको पाइन्छ । यस अवस्थामा नेपाली सिक्दा कस्ता सुविधा र बाधा रहन्छन् भन्ने कुराका जानकारीका लागि यी दुई भाषाको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु अनिवार्य रहेको छ । बालबालिकहरूमा नेपाली भाषाको बोध र अभिव्यक्ति क्षमताको विकास गराउन यस भाषामा स्तरीय

भाषाशिक्षणको आवश्यकता देखिन्छ । कक्षाकोठामा शिक्षकले विभिन्न मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई पनि स्तरीय नेपाली शिक्षण गराउनुपर्ने हुन्छ । दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकिरहेका विद्यार्थीहरूले पहिलो भाषा (आफ्नो मातृभाषा) को प्रभावका कारण बढी त्रुटिहरू गर्दछन् । यस्तो अवस्थामा नेपाली भाषाका शिक्षकले त्रुटिका क्षेत्र, प्रकृति र कारणहरूको अध्ययन विश्लेषण गरी स्तरीय भाषाशिक्षण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । त्यसैले दोस्रो भाषा शिक्षणका लागि तुलनात्मक अध्ययन गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

नेपालमा किरात (राई)ले बोल्ने बान्तावा भाषा भाषिक प्रकार्य तथा वक्तासङ्ख्याका आधारमा उल्लेखनीय रहेको पाइन्छ । यो भाषा चिनियाँ तिब्बतीको भोटबर्मेली भाषापरिवारअन्तर्गत बोडिक शाखाको पूर्वी हिमाली किरात खलकभिन्न पर्दछ भनी ग्रियर्सन (सन् १९०९) र सेफर (सन् १९-५५-१९६६) लाई उद्धृत गर्दै भाषाविद् नोवलकिशोर राई (सन् १९८५, पृ. १) ले बताएका छन् । किरात भाषासमूहका भाषाहरूमध्ये बान्तावा भाषा उल्लेख्य वक्तासङ्ख्या भएको भाषा हो । बान्तावा भाषाको आफ्नै प्रकृतिको भाषिक संरचना रहेको छ । नेपाली भाषाका बारेमा प्रशस्तै अध्ययन अनुसन्धान भए तापनि बान्तावा भाषाका बारेमा त्यति धेरै खोज अनुसन्धान हुन सकेको छैन । नेपालमा बान्तावा मातृभाषीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्नु पर्ने बाध्यताका कारण यी भाषाको तुलनात्मक तथा व्यतिरेकी अनुसन्धान हुन आवश्यकभएको कुरालाई मनन गरेर यहाँ यी दुई भाषाका सर्वनाममा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

किराती समूहका भाषाहरू नोवल किशोर राई (१९८५ सन्) का अनुसार भोटबर्मेली भाषा परिवारको तिब्बती हिमाली शाखाअन्तर्गत पूर्वी हिमाली उपशाखामा पर्दछन् । राईका अनुसार पूर्वी हिमाली उपशाखामा सुनुवार (मुखिया), राई (जिमी), याक्खा (देवान) र लिम्बू (सुब्बा) गरी चार समूहका भाषाहरू पर्दछन् । राई (जिमी/खम्बु) समूहका भाषाहरूमध्ये एउटा प्रमुख भाषाका रूपमा बान्तावा भाषा रहेको उल्लेख पाइन्छ । यो भाषा नेपाललगायत भारतका पश्चिम बङ्गाल, आसाम, सिक्किम र भुटानका विभिन्न ठाउँहरूमा बोलिन्छ । बान्तावा भाषाका क्षेत्रीय भाषिकाहरू समेत रहेका छन् । रीता राई र नोवलकिशोर राईको बान्तावा व्याकरण (२०६७) मा बान्तावा भाषाका तीन भाषिका हतुवाली, आम्चोके र दिल्पा-छिनाम्खोले भाषिका रहेको कुरा उल्लेख गर्दै प्रस्तुत व्याकरणसमेत दिल्पा छिनाम्खोले भाषिकामा लेखिएको कुरा लेखकहरूले चर्चा गरेका छन् । लेखकद्वयले यस पुस्तकमा बान्तावा व्याकरणसम्बन्धी वर्णव्यवस्था, अक्षर, शब्दवर्ग, सङ्गति, क्रिया, कारक, वाक्य, सार्वनामिकता र शब्दक्रमको चर्चा गरेका छन् ।

ईश्वरकुमार राईले २०७७ मा शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विषयमा विद्यावारिधि उपाधिका निम्ति 'बान्तावा भाषाको समाजवैज्ञानिक अध्ययन' शीर्षकमा बान्तावा भाषाको अध्ययन गरेका छन् । यस अध्ययनमा राईले बान्तावा भाषाको प्रायोगिक अवस्थाको विस्तृत रूपमा व्याख्या गरेका छन् । त्यसअन्तर्गत भाषिक जीवन्तता, भाषिक विविधता, भाषा अवलम्बन, भाषिक मनोवृत्ति, भाषा प्रयोग, मातृभाषा दक्षता र द्विभाषिकता/बहुभाषिकता, भाषा र भाषिकाजस्ता विषयवस्तुहरू समेटेको पाइन्छ । इन्दिरा राई (२०७९) ले पनि स्नातकोत्तर शोधकार्यकै सन्दर्भमा बान्तावा र नेपाली भाषाको पदसङ्गतिको तुलना गरी त्यसमा रहेको समानता भिन्नता देखाउँदै बान्तावाभाषीले नेपाली बोल्दा हुने केही त्रुटिहरूको चर्चा गरेको पाइन्छ । यस अध्ययनमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा उद्देश्य र विधेय, नाम र सर्वनाम, विशेष्य र विशेषण, भेदक र भेद्य बिचको पदसङ्गतिगत अध्ययन गरिएको पाइन्छ । यसरी बान्तावा भाषासँग सम्बन्धित भाषा तथा व्याकरणसँग सम्बन्धित केही अध्ययन-अनुसन्धानहरू भए पनि यिनीहरू पर्याप्त देखिँदैनन् । मातृभाषाहरूले पनि राष्ट्रभाषाको दर्जा पाउनुको साथै आफ्नो

मातृभाषामा शिक्षा हासिल गर्न पाउने वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा तथा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा अनिवार्य सिक्नै पर्ने बाध्यताका कारण यी भाषाहरूका बिचमा तुलनात्मक अध्ययन अनुसन्धान हुन अत्यन्तै आवश्यक देखिन्छ ।

बान्तावा तथा नेपाली भाषाहरूका बिचमा तुलनात्मक अध्ययन हुँदा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूका साथै अन्य अध्येताहरूलाई समेत प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ । यही कारणले यस अध्ययनमा बान्तावा मातृभाषी विद्यार्थीले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा सर्वनामका केकस्ता कठिनाइहरू आइपछिन् भन्ने कुराको पूर्वानुमानका लागि यी दुई भाषाको सर्वनामका तहमा केन्द्रित भई तुलनात्मक अध्ययन गर्न खोजिएको हो । त्यसैले यस अध्ययनमा उपर्युक्त समस्यासँग केन्द्रित रहेर सर्वनामका परिचय, प्रकार र सार्वनामिकताको अवस्थाको खोजी गरी बान्तावा र नेपाली भाषाका सर्वनामको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । विशेषतः यहाँ बान्तावा भाषामा सार्वनामिकताको अवस्थाको चर्चा गरिएको छ । यस अध्ययनले भाषिक, शैक्षिक, साहित्यिक क्षेत्रमा काम गर्ने विद्यार्थी, प्राध्यापक, अनुसन्धाता तथा स्वतन्त्र पाठकलाई नेपाली र बान्तावा भाषाका सर्वनाममा पाइने र मानता र भिन्नताका बारेमा जानकारी दिने भएकाले यस अध्ययनको महत्त्व र औचित्य रहेको छ ।

अध्ययनविधि

प्रस्तुत अध्ययनका लागि पुस्तकालयीय र क्षेत्रीय अध्ययनमार्फत् सामग्री जुटाइएको छ । यसमा भाषिक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न लेखकको आफ्नै भाषिक ज्ञानका साथै पुस्तकालयीय स्रोतका सामग्रीहरूको प्रयोग गरिएको छ । यसमा प्रयोग गरिएका केही सामग्रीहरू प्राथमिक स्रोत र केहीचाहिँ द्वितीयक स्रोतमा आधारित रहेका छन् । यहाँ स्वनिर्मित तालिकामा राखिएका सबै सामग्रीहरू प्राथमिक स्रोतसँग सम्बन्धित रहेका छन् । पुस्तकालयीय कार्यअन्तर्गतका शोधग्रन्थहरू, लेख रचनाहरू, शब्दकोशहरू, दस्तावेजहरू, पत्रपत्रिका तथा अन्य सन्दर्भस्रोतहरूबाट लिइएका सामग्रीहरूचाहिँ द्वितीयक स्रोतमा आधारित रहेका छन् । यस अध्ययनमा सामग्री विश्लेषण गर्दा तुलनात्मक, वर्णनात्मक, विश्लेषणात्मक र व्याख्यात्मक विधिको प्रयोग गरी निष्कर्ष निकालिएको छ । यो अध्ययन तुलनात्मक ढाँचामा आधारित रहेको छ । यो लेख विशेषतः भोजपुर जिल्लाको टेम्के मैयुङ गा. पा.को दिल्या क्षेत्रमा बोलिने बान्तावा भाषाको दिल्याली भाषिकाका सर्वनाम र सार्वनामिकताको परिचय तथा प्रकारहरूको चर्चाका साथै नेपाली भाषासँगको तुलनात्मक अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ ।

नतिजा र छलफल

सर्वनाम र यसका प्रकार

परम्परागत व्याकरणमा नामको सट्टामा आउने पदलाई सर्वनाम भनिन्छ । वास्तवमा सर्वनाम सट्टे नाममात्र नभई पद, पदावली र वाक्यका सट्टामा पनि आएको हुन्छ । सर्वनामको स्वतन्त्र अर्थ नहुने भएकाले यसलाई अशाब्दिक वर्ग अन्तर्गत राखिएको पाइन्छ । यसले अग्र र पश्च सन्दर्भक भएर नामलाई सङ्केत गर्दछ (न्यौपाने र अन्य, २०६८, पृ. १०५) । सामान्यतया नेपाली भाषामा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, सम्बन्धवाचक, प्रश्नवाचक, आत्मवाचक गरी पाँच प्रकारका सर्वनाम पाइन्छन् । नेपाली भाषाका द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनामको अतिउच्च आदरार्थी 'हजुर' र विशिष्ट आदरार्थी 'मौसुफ' शब्दको बान्तावा भाषामा समानार्थी पद पाइँदैन । एकवचन सामान्य आदरार्थी 'खाना' मा 'निन्' र 'निन्चि' प्रत्यय लगाई उच्च आदरार्थी सर्वनामको बोध गराएको मानिन्छ । यसैगरी नेपाली भाषाका सम्बन्धवाचक सर्वनाम जो, जोजो, जे, जेजे, जुन, जुनजुन पदको बान्तावा भाषामा ठ्याक्कै समानार्थी पद पाइँदैनन् । यसलाई बुझाउनका लागि नेपाली भाषाका प्रश्नवाचक सर्वनाम को, कोको, के, केके, कुन, कुनकुन पदको समानार्थी साइ,

साङ्साङ्, दि/दे, दिदि, खाउ, खाउखाउ पदहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । यस आधारमा बान्तावा भाषाका सर्वनामहरू पनि निम्नानुसार देखाइएको छः

तालिका १

बान्तावा र नेपाली भाषाका पुरुषवाचक सर्वनाम

क्र.	सर्वनाम		नेपाली भाषा	बान्तावा भाषा
१.	पुरुषवाचक	प्रथम पुरुष	म, हामी	उङ्का, उङ्काचि
		द्वितीय पुरुष	तँ, तिमी, तपाईँ, हजूर, मौसुफ, तिमीहरू, तपाईँहरू	खाना, खानानिन, खानाचि, खानानिन्चि
		तृतीय पुरुष	यो, त्यो, ऊ, यिनी, तिनी, उनी, यिनीहरू, तिनीहरू, उनीहरू	ओको, मोको, खोको, ओ/ओको, मो/मोको, खो/खोको, ओकोचि/ओचि, मोकोचि/मोचि
२.	दर्शकवाचक		यो, यी, यिनीहरू, त्यो, यहाँ, उहाँ, ऊ, ती, यिनी, तिनी	ओ, ओचि, मोको, ओडा, मोडा, खोको, ओको
३.	सम्बन्धवाचक		जो, जो जो, जे, जे जे, जुन, जुन जुन, जोसुकै, जेसुकै, जुनसुकै,,,, साङ्निछे, दिनिछे, खाउनिछे
४.	प्रश्नवाचक		को, कोको, के, केके,	साङ्, साङ्साङ्, खाउ, खाउखाउ,
५.	आत्मवाचक		आफू, आफैं, स्वयम्, निज	दाप्पाङ्, हाङ्पा,

स्रोत : राई, २०७२, पृ.३९

माथिको तालिका हेर्दा पनि नेपाली भाषा र बान्तावा भाषाको सर्वनाममा केही भिन्नताहरू रहेका देखिन्छन् ।

पुरुषवाचक सर्वनाम

कथनमा वक्ता, श्रोता र कथ्य विषयवस्तुको सन्दर्भ जनाउने सर्वनामलाई पुरुषवाचक सर्वनाम भनिन्छ । पुरुष तीन प्रकारका हुन्छन् : कथनमा वक्ताको सन्दर्भ जनाउने सर्वनाम प्रथम पुरुष, श्रोताको सन्दर्भ जनाउने सर्वनाम द्वितीय पुरुष साथै वक्ता र श्रोताबाहेकको सन्दर्भ जनाउने तृतीय पुरुष सर्वनाम (राई र राई, २०६७, पृ. १२) । यही पुरुषको आधारमा पुरुषवाचक सर्वनाम पनि तीन प्रकारका छन् ।

प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाम : कथनमा वक्ताको सन्दर्भ जनाउने सर्वनाम प्रथम पुरुष सर्वनाम हो । अर्थात् बोलचालको सिलसिलामा बोल्ने व्यक्ति बुझाउने पुरुषलाई प्रथम पुरुष सर्वनाम भनिन्छ । बान्तावामा वचनका तीन भेद हुन्छन् । एकवचन उङ्का 'म' ले जनाउँछ । नेपालीमा बहुवचन जनाउने 'हामी' बान्तावामा द्विवचन र बहुवचन हुन्छन् । अर्थात् बान्तावा भाषामा प्रथम पुरुषका एकवचन, द्विवचन र बहुवचन गरी तीन प्रकारका रूप हुन्छन् ।

द्विवचन र बहुवचनमा श्रोतालाई समावेश गराउने समावेशी र समावेश नगराउने असमावेशी रूप हुन्छन् । अर्थात् वक्ताले भनेको कुरा सुन्ने समावेशी र वक्ताले भनेको कुरा नसुन्ने असमावेशी रूप हुन्छन् ।

तालिका २

बान्तावा भाषाका प्रथम पुरुष सर्वनाम

प्रथम पुरुष			समावेशी	असमावेशी
	एकवचन	उङ्का	-	-
	द्विवचन	-	उङ्काचि - 'हामी दुई' (तिमी र म)	उङ्काचा - 'हामी दुई' (ऊ र म)
	बहुवचन	-	उङ्कान - 'हामीहरू' (तिमीहरू र म)	उङ्कान्का - 'हामीहरू' (उनीहरू र म)

स्रोत : राई र राई, २०६७, पृ. १३

तालिका ३

बान्तावा भाषाका प्रथम पुरुष सर्वनामको वाक्यमा प्रयोग

क्र. स.	बान्तावा भाषा	नेपाली भाषा
१.	उङ्का खिप्डा । उङ्का चाडा ।	म पढ्छु । म खान्छु ।
२.	उङ्काचि खिप्चि । (तिमी र म) उङ्काचि चाचि ।	हामी पढ्छौं । हामी खान्छौं ।
३.	उङ्काचा खिप्चा । (ऊ र म) उङ्काचा चाचा ।	हामी पढ्छौं । हामी खान्छौं ।
४.	उङ्कान खिप्तिन । (तिमीहरू र म) उङ्कान चान् ।	हामी पढ्छौं । हामी खान्छौं ।
५.	उङ्कान्का खिप्तिन्का । (उनीहरू र म) उङ्कान्का चान्का ।	हामी पढ्छौं । हामी खान्छौं ।

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

बान्तावा भाषाको प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाममा एकवचन, द्विवचन र बहुवचनको व्यवस्था छ । नेपाली भाषाको प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाममा एकवचन र बहुवचनको मात्र व्यवस्था छ । त्यसैगरी समावेशी र असमावेशीको स्थिति बान्तावा भाषामा रहेको छ । बान्तावा भाषाको एकवचन सर्वनाम उङ्कामा द्विवचन चि, चा र बहुवचनबोधक न, न्का जस्ता प्रत्यय लागेको पाइन्छ भने नेपालीमा यी सबैका लागि एउटै शब्द हामी को प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसैले प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाममा नेपाली र बान्तावा भाषाबिच भिन्नता रहेको पाइन्छ ।

द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाम : श्रोताको सन्दर्भ जनाउने (तँ, तिमी, तपाईं जस्ता) सर्वनामलाई द्वितीय पुरुष सर्वनाम भनिन्छ । अर्थात् कुराकानीका सिलसिलामा सुन्ने व्यक्ति वा श्रोतालाई बुझाउन आउने पुरुषलाई द्वितीय पुरुष भनिन्छ । बान्तावा भाषामा नेपाली भाषाको जस्तो तँ, तिमी, तपाईं, हजुर, मौसुफ आदि आदरार्थी जनाउने भेद छैनन् । 'खाना' ले तँ र तिमी दुवै जनाउँछ भने 'खानानिन्' भनेको बहुवचन हो र यसले आदरार्थी पनि बुझाउँछ (राई र राई, २०६७, पृ. १३) ।

तालिका ४

बान्तावा भाषाका द्वितीय पुरुष सर्वनाम

द्वितीय पुरुष	एकवचन	खाना (तँ / तिमी)
	द्विवचन	खानाचि (तिमीहरू दुई जना)
	बहुवचन/ आदरार्थी	खानानिन् (चि) तिमीहरू / तपाईंहरू

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

बान्तावामा 'चि' प्रत्ययले पुरुषवाचक सर्वनाममा द्विवचन र बहुवचन जनाउँछ भने अन्यत्र यो बहुवचनबोधक प्रत्यय हो । द्वितीय पुरुष बहुवचनबोधक 'खानानिन्' मा 'चि' प्रत्यय लगाएर पनि हुन्छ नलगाएर पनि हुन्छ । वा 'खानानिन्' मा 'चि' प्रत्यय ऐच्छिक रूपमा लाग्छ । 'चि' ले आदरार्थी पनि जनाउँछ (राई र राई, २०६७, पृ. १४) । बान्तावामा सामान्य आदरार्थी एकवचन सर्वनाम 'खाना' मा 'चि' प्रत्यय लागेर सामान्य आदरार्थी द्विवचन सर्वनामको निर्माण भएको छ भने 'निन्' प्रत्यय लागेर सामान्य आदरार्थी बहुवचन सर्वनामको निर्माण भएको छ । आदरार्थी सर्वनामको धेरै तह नहुनु, सामान्य एकवचन आदरार्थी 'खाना' मा 'निन्' र 'निन्चि' प्रत्यय लगाई उच्च आदरार्थी सर्वनामको रचना हुनु यस भाषाका विशेषता हुन् । द्विवचनको व्यवस्था नहुनु, बहुवचनको लागि 'हरू' प्रत्यय प्रयोग गरिनु साथै तँ, तिमी, तपाईं, हजुर जस्तो सर्वनामको तह हुनु यस भाषाको विशेषता हो ।

तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाम : वक्ता र श्रोता बाहेकको सन्दर्भ जनाउने (ऊ, उनी, उहाँ जस्ता) सर्वनाम तृतीय पुरुष सर्वनाम हुन् अर्थात् बोलचालको सिलसिलामा सहभागी नहुने तर बोलचालको विषय हुन आउने पुरुष (व्यक्ति) लाई तृतीय पुरुष भनिन्छ । बान्तावा भाषा र नेपाली भाषाको तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाममा भने भिन्नता छैन । जस्तै:

तालिका ५

बान्तावा भाषाका तृतीय पुरुष सर्वनाम

तृतीय पुरुष	एकवचन	ओ/ओको (यो/यिनी)	मो/मोको (त्यो/तिनी, ऊ/उनी)	खो/खोको (त्यो/ऊ)
	बहुवचन	ओचि/ओकोचि (यिनीहरू)	मोचि/मोकोचि (तिनीहरू/उनीहरू)	खोचि / खोकोचि (तिनीहरू / उनीहरू)

स्रोत : राई र राई, २०६७, पृ. १५

तालिका हेर्दा ओ, मो, खो सर्वनाममा 'को' प्रत्यय लागेर ओको, मोको, खोको जस्ता रूपहरू निर्माण भएर पनि यसले अर्थमा भने फरक पाउँदैन । बान्तावा भाषाको तृतीय पुरुष एकवचनमा ओ, मो, खो मा 'चि' प्रत्यय लगाएर द्विवचन

वा बहुवचनको निर्माण गरिन्छ । तसर्थ तृतीय पुरुष सर्वनाममा द्विवचन र बहुवचन रूप एउटै हुन्छ भने क्रियामा चाहिँ फरक फरक रूप पाइन्छ । बान्तावाको तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाममा नेपाली भाषामा जस्तै एकवचन र बहुवचनको मात्र व्यवस्था देखिन्छ । दुबै भाषाका बहुवचनमा क्रमशः 'चि' र 'हरू' प्रत्यय समान रूपमा प्रयोग भएका छन् ।

दर्शकवाचक सर्वनाम

कुनै व्यक्ति वा वस्तुलाई तोकेर देखाउनका लागि प्रयोग हुने सर्वनामलाई दर्शकवाचक सर्वनाम भनिन्छ । तृतीय पुरुष सर्वनाम र दर्शकवाचक सर्वनाम उस्तै हुन्छन् (राई र राई, २०६७, पृ. १५) । नजिक वा टाढाको व्यक्ति वा वस्तुलाई किटेर/तोकेर देखाउने सर्वनामलाई दर्शकवाचक सर्वनाम भनिन्छ । बान्तावा भाषामा दर्शकवाचक सर्वनामको अवस्था निम्नानुसार देखिन्छ :

तालिका ६

बान्तावा भाषाका तृतीय पुरुष सर्वनाम

दूरीको स्थिति	एकवचन	बहुवचन
निकटवाची	ओ/ओको/ओडा (यो/यिनी/यहाँ)	ओचि/ओकोचि (यिनीहरू)
दूरवाची	मो/मोको/ मोडा (त्यो/तिनी/ऊ/ उनी, त्यहाँ)	मोचि/मोकोचि (तिनीहरू / उनीहरू)
सूदूरवाची	या / याको (त्यो/ऊ)	याकोचि (तिनीहरू / उनीहरू)
सन्दर्भवाची	खो / खोको (त्यो/तिनी, ऊ/उनी)	खोचि / खोकोचि (तिनीहरू / उनीहरू)

स्रोत : राई र राई, २०६७

बान्तावा भाषामा नजिकको बुझाउन ओ/ओको र ओडा, केही टाढाको अवस्था बुझाउन मो/मोको र मोडा, टाढाको तर देखिने अवस्थाको छ भने या/याको र वक्ताले नदेख्ने गरी टाढा कतै कुनै व्यक्ति वा वस्तु बुझाउन वा जनाउन खो/खोको सार्वनामिक पदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । जस्तै:

तालिका ७

बान्तावा भाषामा नजिक र टाढा जनाउने तृतीय पुरुष सर्वनाम

बान्तावा	नेपाली
खो/खोको	त्यो/तिनी, ऊ/उनी
सिम्मा आइ बान् ।	कान्छी आज आउँछिन् ।
खोको ओडा युङ् ।	उनी यहाँ बस्छिन् ।
खोसोओ यावा छाङ् बान् ।	उनकी साथी पनि आउँछिन् ।
खोचि माङ्कोलेन लाचि ।	तिनीहरू भोलि फर्किन्छन् ।

स्रोत : राई र राई, २०६७

बान्तावा भाषामा एकवचन बुझाउने यी सबै दर्शकवाची सर्वनाममा 'चि' प्रत्यय लगाएर बहुवचन दर्शकवाची सर्वनामको व्युत्पादन गरिन्छ । तर नेपाली भाषामा एकवचन दर्शकवाची सर्वनाम पदमा 'हरू' प्रत्यय जोडेर बहुवचन दर्शकवाची सर्वनामको निर्माण गरिन्छ । बान्तावा भाषामा निकटवाची र दूरवाचीका साथै सुदूरवाची र सन्दर्भवाची सर्वनामको पनि व्यवस्था पाइन्छ ।

प्रश्नवाचक सर्वनाम

को ? के ? कुन ? जस्ता प्रश्न जनाउने सर्वनामलाई प्रश्नवाचक सर्वनाम भनिन्छ । बान्तावा भाषामा प्रश्नवाचक सर्वनामको साधारण र विशिष्टजस्ता प्रकारहरू रहेका छन् । एकवचन प्रसङ्गअनुसार 'चि' प्रत्यय लगाएर वा एकवचन सर्वनामको द्वित्व प्रक्रियाबाट बहुवचन सर्वनामको निर्माण हुन्छ (राई र राई, २०६७, पृ. १७) । यसरी कुनै व्यक्ति वा वस्तुबारे प्रश्न गर्ने सर्वनाम प्रश्नवाचक हो । यसले वाक्यात्मक प्रयोगमा प्रश्नात्मक कार्य गर्छ ।

तालिका ८

बान्तावा भाषामा प्रश्नवाचक सर्वनाम

	एकवचन	बहुवचन
मानवीय (साधारण)	साड (को)मोको साड ? (ऊ को हो ?)	साड-साड/ साड्चि (को-को)
मानवेतर (साधारण)	दि/डि (के) मोको डि ? (त्यो के हो ?)	डिडि / डिचि (के-के)
मानवीय /मानवेतर (विशिष्ट)	खाउ (कुन)	खाउखाउ / खाउचि (कुन-कुन)

स्रोत : राई र राई, २०६७

माथि तालिकामा बान्तावा भाषामा पनि नेपाली भाषा जस्तै प्रश्नवाचक सर्वनामको एकवचनमा द्वित्व भएर बहुवचन सार्वनामिक पदको निर्माण भएको पाइन्छ । त्यस्तै नेपाली भाषामा प्रश्नवाचक सर्वनामलाई निश्चयवाचक र अनिश्चयवाचक गरी दुई तहमा छुट्याएको र माथि तालिकामा उल्लेख गरिएका प्रश्नवाचक सर्वनामहरू निश्चयवाचकअन्तर्गत पर कोही, कोही कोही, केही, केही केही, कुनै, कुनै कुनैजस्ता सर्वनामहरू पर्दछन् तर बान्तावा भाषामा अनिश्चयवाचक सर्वनामको छुट्टै व्यवस्था देखिँदैन । यसरी हेर्दा नेपाली र बान्तावा भाषाको दर्शकवाचक सर्वनाममा थोरै समानता र धेरै भिन्नताहरू पाइन्छन् ।

स्वामित्ववाचक सर्वनाम

आफ्नो वा अपनत्व जनाउने/बुझाउने सार्वनामिक पदलाई नै स्वामित्ववाचक सर्वनाम भनिन्छ । नेपाली भाषामा स्वामित्ववाचक सर्वनामको छुट्टै व्यवस्था छैन, पुरुषवाचक सर्वनाममा रूपायन गरेर नै काम चलाउने गरेको पाइन्छ तर बान्तावा भाषामा पुरुषवाचक सर्वनामजस्तै स्वामित्ववाचक सर्वनामको पनि व्यवस्था छ । यसमा पुरुषगत भेद पनि रहेको हुन्छ (राई, २०६४, पृ. १९) । कुनै पनि व्यक्तिको नामको साटो आई तिनैलाई जनाउने तथा सर्वनाम स्वयम्लै जनाउने 'आफू, आफैं, स्वयम्' जस्ता सर्वनामलाई स्वामित्ववाचक सर्वनाम भनिन्छ । बान्तावा भाषामा यसलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय पुरुषगत भेदमा हेर्न सकिन्छ । पुरुषवाचक सर्वनामको जस्तै यसका पनि एकवचन, द्विवचन, र बहुवचन गरी तीन किसिमका भेद हुन्छन् (राई र राई, २०६७, पृ. १८) ।

प्रथम पुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम : बान्तावा भाषाका प्रथम पुरुष स्वामित्वबोधक सर्वनामलाई तालिकामा निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ९

बान्तावा भाषामा प्रथमपुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम

		समावेशी	असमावेशी
एकवचन	उड/ उडको (मेरो)	-	-
द्विवचन	-	आन्चो (मेरो र तिम्रो) हाम्रो	आन्चाओ (मेरो र उसको) हाम्रो
बहुवचन	-	आन्को (मेरो र तिमिहरूको) हाम्रो	आन्काओ (मेरो र सबैको) हाम्रो

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

बान्तावा भाषामा 'उड' (मेरो) तथा प्रसङ्गअनुसार प्रयोग हुने 'उडको' (मेरो) द्विरूप भएका प्रथम पुरुष स्वामित्वबोधक सर्वनामको व्यवस्था पाइन्छ । त्यस्तै त्यस्तै द्विवचन र बहुवचनमा समावेशी तथा असमावेशीको स्थितिअनुसार 'चो', 'चाओ' र 'को', 'कोओ' जस्ता प्रत्यय लागेको पाइन्छ । तर नेपाली भाषामा माथिका द्विरूप, द्विवचन र समावेशी तथा असमावेशीको व्यवस्था छैन । द्विवचन र बहुवचन दुबैमा स्वामित्वबोधक सर्वनाम हाम्रो को मात्र व्यवस्था छ । यो नै यी दुई भाषाबिचको भिन्नता हो ।

द्वितीय पुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम : नेपाली भाषामा द्वितीयपुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम जनाउन एकवचन सार्वनामिक पदका लागि ओकारान्त र बहुवचनका लागि पनि 'हरू' पछि ओकारान्त प्रत्यय नै आएको पाइन्छ । तर बान्तावा भाषामा यस्तो व्यवस्था छैन । बान्तावा भाषाको द्वितीयपुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनामलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका १०

बान्तावा भाषामा द्वितीय पुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम

बान्तावा भाषा				नेपाली भाषा	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	एकवचक	बहुवचन
सामान्य	आम/ आम्को	आम्चो (तिम्रो र उसको)	आम्नो (तिम्रो र अरू सबैको)	तेरो/ तिम्रो	तिमिहरूको
आदरार्थी	आम्नो	आम्नो	आम्नो	तपाईंको	तपाईंहरूको

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

बान्तावा भाषामा द्वितीय पुरुष एकवचन स्वामित्वबोधक सर्वनाम प्रसङ्गअनुसार 'आम' र 'आम्को' द्विरूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ भने द्विवचन र बहुवचनका लागि 'चो' र 'नो' प्रत्यय लागेको पाइन्छ । बान्तावा भाषामा आदरार्थी स्वामित्वबोधक सार्वनामिक पदको छुट्टै व्यवस्था नभएकाले बहुवचन सार्वनामिक पद नै आदरका रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ । नेपाली भाषामा द्विवचनको व्यवस्था नहुनु, बहुवचनमा 'हरू' प्रत्यय जोडिनु अनि बान्तावा भाषाको एउटै

अर्थमा प्रयोग गरिने एकवचन स्वामित्वबोधक 'आम' वा 'आम्को' सार्वनामिक पद बुझाउनका लागि 'तेरो' र 'तिम्रो' जस्ता छुट्टाछुट्टै अर्थमा प्रयोग हुने पदहरूको व्यवस्था हुनुलाई पनि यी दुई भाषाका भिन्नता हुन् (राई, २०७२, पृ. ४४) ।

तृतीय पुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम : बान्तावा भाषाको तृतीयपुरुष स्वामित्ववाचक भने नेपाली भाषामा झैं एकवचन बहुवचनको मात्र व्यवस्था पाइन्छ । यसलाई व्यक्ति वा वस्तु रहेको स्थानको निकटता वा दूरताका आधारमा (निकटवाची, दूरवाची, सुदूरवाची, सन्दर्भवाची) चार वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ (राई र राई, २०६७, पृ. १९) ।

तालिका ११

बान्तावा भाषामा तृतीय पुरुष स्वामित्ववाचक सर्वनाम

	बान्तावा भाषा		नेपाली भाषा	
	एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
निकटवाची	ओ/ओको-सोओ	ओ / ओको-चिओ	यसको / यिनको	यिनीहरूका
दूरवाची	मो/मोको-सोओ	मो / मोको-चिओ	त्यसको / तिनको / उसको	तिनीहरूका / उनीहरूका
सुदूरवाची	ह्याको-सोओ	या / याको- चिओ	त्यसको / तिनको	तिनीहरूका
सन्दर्भवाची	खो/खोको-सोओ	खो / खोको- चोओ	त्यसको / उसको	तिनीहरूका / उनीहरूका

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

माथि तालिकामा बान्तावा भाषाको तृतीय स्वामित्वबोधक सर्वनामको आधारपदमा एकवचनका लागि 'सोओ' प्रत्यय र बहुवचनका लागि 'चिओ' प्रत्यय लागेर सार्वनामिक पदको निर्माण भएको पाईन्छ भने नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचन दुबैमा 'को' प्रत्यय लागेर बनेको पाइन्छ । यो पनि यी दुई भाषाबिचको भिन्नता हो ।

बान्तावा भाषाका सर्वनाममा समावेशी र असमावेशीको स्थिति

बान्तावा भाषाको सर्वनाममा तीन किसिमको वचन व्यवस्था पाइन्छ । त्यसमध्ये प्रथम पुरुषको द्विवचन र बहुवचनमा समावेशी र असमावेशी रूप पाइन्छन्; जस्तै:

तालिका १२

बान्तावा भाषाका सर्वनाममा समावेशी र असमावेशी

		समावेशी	असमावेशी
एकवचन	उङ्का	-	-
द्विवचन	-	उङ्काचि (हामी-तिमी र म)	उङ्काचा (हामी - ऊ र म)
बहुवचन	-	उङ्कान् (हामी - तिमीहरू र म)	उङ्कान्का (हामी - उनीहरू र म)

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

वक्ताले 'हामी' भन्दा (म र तिमी) बुझाउने समावेशी हो भने वक्ताले 'हामी' भन्दा (म र अरू कोही) बुझाउने असमावेशी हो। यसरी द्विवचन र बहुवचनमा श्रोतालाई समावेश गराउने समावेशी र समावेश नगराउने असमावेशी रूप हुन्। प्रथम पुरुषको द्विवचन र बहुवचनमा समावेशी र असमावेशी जनाउन क्रमशः चि, चा र न, न्का प्रत्ययको प्रयोग गरिएको पाइन्छ (राई, २०७२, पृ. ४०)। यिनीहरूको वाक्यात्मक अवस्थालाई निम्नअनुसार देखाइएको छ :

तालिका १३

बान्तावा भाषाका सर्वनाममा समावेशी र असमावेशी वाक्यात्मक सन्दर्भ

समावेशी वाक्य	असमावेशी वाक्य
उङ्काचि कोक चाचि । (तिमी र म - हामी)	उङ्काचा कोक चाचा । (ऊ र म - हामी)
आन्चो खिम धरानादा याड । (तिम्रो र मेरो - हाम्रो)	आन्चाओ खिम तेनदा । (उसको र मेरो - हाम्रो)
आन्को खिमदा कुतिया याङ् । (तिमीहरू र मेरो - हामीहरूको)	आन्काओ खिमदा मुनिमा मान्नुङ् । (उनीहरू र मेरो - हामीहरूको)

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

यहाँ नेपालीमा नभएको समावेशी र असमावेशीको अवस्था बान्तावामा देखिन्छ। उङ्काचि, उङ्कान, आन्चो, आन्कोले तिमी र म भन्ने अर्थ लागेको छ। त्यसैले यी सबै समावेशी हुन्। उङ्काचा, उङ्कान्का, आन्चाओ र आक्काओले उनीहरू र म भन्ने अर्थबोध गराएको पाइन्छ। त्यसैले यी सबै असमावेशी हुन्। जस्मा श्रोता समावेश छैन त्यसैले असमावेशी हो।

बान्तावा भाषा र नेपालीमा सार्वनामिकताको अवस्था

कर्ता सर्वनाममा लागेका वचनबोधक प्रत्ययहरू क्रियामा पनि टाँसिएर आउनु नै सार्वनामिकता हो। बान्तावा भाषामा सार्वनामिक वचनबोधक प्रत्ययहरू क्रियामा पनि जोडिन्छ (राई र राई, २०६७, पृ. १०२)। अर्थात् कर्तामा जुन प्रत्यय लागेको हुन्छ, क्रियामा पनि त्यही प्रत्यय लागेर आउछ त्यसैलाई सार्वनामिकता भनिन्छ, जुन बान्तावा भाषाको विशेषता हो; जस्तै:

तालिका १४

सार्वनामिकताका आधारमा बान्तावा र नेपाली भाषाको तुलना

बान्तावा	नेपाली
उङ्काचि कोक चाचि ।	हामी (तिमी र म) भात खान्छौं ।
उङ्काचा कोक चाचा ।	हामी (उ र म) भात खान्छौं ।
उङ्कान कोक चान ।	हामी (तिमीहरू र म) भात खान्छौं ।
उङ्कान्का कोक चान्का ।	हामी (उनीहरू र म) भात खान्छौं ।
उङ्कान्का खिम खारिन्का ।	हामी (उनीहरू र म) घर गर्यौं ।

खानचि खिम खात्चि ।	तिमी (तिमी दुई) घर जान्छौं ।
खानानिन खिम खारानिन ।	तिमीहरू घर जान्छौं ।
उङ्काचा खिप्चा ।	हामी पढ्छौं ।
खानाचि खिप्चि ।	तिमीहरू पढ्छौं ।

स्रोत : स्वनिर्मित तालिका

माथिका उदाहरणहरू हेर्दा कर्तामा जुन प्रत्यय लागेको छ क्रियामा पनि त्यही प्रत्यय लागेको छ । यसैलाई सार्वनामिकता भनिन्छ । जस्तै उङ्काचि - चाचि, उङ्काचा - चाचा, उङ्कान् - चान, उङ्कान्का - चान्का, खानानिन् - खारानिन्, उङ्काचा खिप्चा, खानाचि - खिप्चि । यस्तो सार्वनामिकता बान्तावा भाषामा पाइन्छ जुन नेपाली भाषामा देखिँदैन ।

बान्तावा र नेपाली भाषाको सर्वनाममा रहेका समानता र असमानता

बान्तावा र नेपाली भाषाका सर्वनामको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा केही समानताहरू देखिएका छन् । बान्तावा र नेपाली भाषाको तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाम एकवचन र बहुवचनको व्यवस्था देखिन्छ । यसलाई समानता मान्न सकिन्छ । यसै गरी दुवै भाषाका एकवचन सार्वनामिक पदका क्रमशः 'हरू' र 'चि' प्रत्यय लगाएर बहुवचन सार्वनामिक पदको निर्माण गर्ने प्रक्रियामा समानता पाइन्छ भने दर्शकवाचक सर्वनामको निकटवर्ती यो, यिनी, यहाँ र दूरवर्ती त्यो, तिनी, उहाँजस्ता सार्वनामिक पदको प्रयोगमा पनि समानता पाइन्छ । द्वित्व प्रक्रियाद्वारा प्रश्नवाचक सार्वनामिक पदको निर्माण हुने व्यवस्थाका दृष्टिले पनि दुवै भाषामा समानता देखिन्छ ।

बान्तावा र नेपाली भाषाका सर्वनाममा केही समानता रहे पनि तिनीहरूका आआपनै मौलिक विशेषताहरू देखिएका छन् । बान्तावा भाषामा सर्वनामलाई चार तहमा र नेपाली भाषामा पाँच तहमा वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । बान्तावा भाषामा एकवचन, द्विवचन, र बहुवचनको व्यवस्था पाइन्छ भने नेपाली भाषाको सर्वनाममा एकवचन र बहुवचनको मात्र व्यवस्था छ । यसैगरी नेपाली भाषामा आदरार्थी सर्वनामको विभिन्न तह हुनु तर बान्तावा भाषामा नहुनु अर्थात् सामान्य रूपले नै आदरार्थी सर्वनामको बोध हुनु यी दुई भाषा बिचको भिन्नता हो । बान्तावा भाषामा पुरुषवाचक सर्वनामजस्तै स्वामित्ववाचक सर्वनामका पनि तीनवटा तह पाइन्छ तर नेपाली भाषामा स्वामित्ववाचक सर्वनामको छुट्टै व्यवस्था देखिँदैन यो पनि यी दुई भाषामा पाइने भिन्नता नै हो । बान्तावा भाषामा प्रश्नवाचक सर्वनामको एकवचनमा 'चि' प्रत्यय लागेर र सार्वनामिक पदको द्वित्व भएर दुई तरिकाबाट बहुवचन सार्वनामिक पदको निर्माण हुन्छ भने नेपाली भाषामा सार्वनामिक पदको द्वित्व हुने व्यवस्था मात्र पाइन्छ । यसका साथै बान्तावा भाषामा अनिश्चयवाचक सर्वनामको छुट्टै व्यवस्था देखिँदैन भने नेपाली भाषामा प्रश्नवाचक सर्वनामलाई निश्चयवाचक र अनिश्चयवाचक गरी दुई तहमा छुट्याइएको पाइन्छ । यसका अतिरिक्त बान्तावा भाषामा आदरार्थी स्वामित्वबोधक सार्वनामिक पदको छुट्टै व्यवस्था नभएकाले बहुवचन पद नै आदरका रूपमा प्रयोग हुन्छ । बान्तावा भाषाको एउटै अर्थमा प्रयोग गरिने एकवचन स्वामित्वबोधक 'आम' वा 'आम्को' सार्वनामिक पद बुझाउनका लागि नेपाली भाषामा 'तेरो' र 'तिम्रो' जस्ता छुट्टाछुट्टै अर्थमा प्रयोग हुने पदहरूको व्यवस्था रहेको छ ; यसलाई पनि यी दुई भाषामा पाइने सर्वनामका बिचको भिन्नता मान्न सकिन्छ । यसरी बान्तावा र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययनले बान्तावा र नेपाली भाषामा सर्वनामका कारणले हुने समानता र भिन्नता थाहा हुन्छ । जसले गर्दा बान्तावाभाषी

विद्यार्थीलाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्न सहज हुन्छ । बान्तावाभाषी विद्यार्थीको नेपाली भाषा शिक्षणमा सर्वनामको भिन्नताका कारणले हुने त्रुटिहरूको निराकरणसमेत हुन्छ ।

निष्कर्ष

बान्तावा भोटबर्मेली भाषा परिवारभित्रको किरात राई समूहको भाषा हो । नेपाली भाषासँग यसको विभिन्न पक्षमा व्यतिरेक रहेको देखिन्छ । भाषाका विभिन्न पक्षहरूमध्ये बान्तावा र नेपाली भाषाका सर्वनामको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा नेपाली भाषामा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, सम्बन्धवाचक, प्रश्नवाचक र आत्मवाचक/ निजवाचक सर्वनाम रहेको देखिन्छ भने बान्तावा भाषामा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, प्रश्नवाचक र स्वामित्ववाचक चार किसिमका सर्वनाम रहेका देखिन्छन् । बान्तावा भाषाको सर्वनाममा एकवचन, द्विवचन साथै बहुवचनको व्यवस्था पाइन्छ भने नेपाली भाषामा भने एकवचन र बहुवचनको मात्र व्यवस्था छ । बान्तावा भाषाको प्रथम पुरुषवाचक सर्वनामको द्विवचन र बहुवचनमा श्रोतालाई समावेश गराउने समावेशी र समावेश नगराउने असमावेशी रूप हुन्छ । नेपालीमा भने यस किसिमको व्यवस्था रहेको देखिँदैन । त्यसै गरी नेपाली भाषाको द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाममा रहेको आदरार्थीको तह बान्तावामा पाइँदैन । सबै भाषाका आआफ्नै विशेषता हुन्छन् । बान्तावा भाषामा पनि सार्वनामिकतामा यस किसिमको विशिष्ट व्यवस्था रहेको पाइन्छ । यसलाई यो दुई भाषामा पाइने मुख्य भिन्नताका रूपमा हेर्न सकिन्छ । यसरी गरेको तुलनात्मक अध्ययनले बान्तावाभाषी विद्यार्थीलाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षण गर्दा हुने सम्भावित त्रुटिहरूको समाधान गर्न सहयोग पुग्छ ।

सन्दर्भसामग्री

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग (२०७८), *Caste/ Ethnicity Report*. Retrived from

<https://censusnepal.cbs.gov.np>

न्यौपाने, टङ्कप्रसाद र अन्य (२०६८), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, सनलाइट पब्लिकेसन ।

राई, इन्दिरा (२०६९), *बान्तावा र नेपाली भाषाका पदसङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन*, एम.एड. शोधपत्र, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, त्रि.वि. ।

राई, ईश्वरकुमार (२०७७), *बान्तावा भाषाको समाज भाषावैज्ञानिक अध्ययन*, अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध, त्रि.वि. ।

राई, चन्द्रकला (२०७२), *नेपाली र बान्तावा भाषाका पदवर्गको तुलनात्मक अध्ययन*, एम.एड. शोधपत्र, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, त्रि.वि. ।

राई, नोबलकिशोर (सन् १९८५), *अ डिस्क्रिप्टिभ स्टडी अफ बान्तावा*, अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध, पुना विश्वविद्यालय ।

राई, नोबलकिशोर र राई, रीता (२०६७), *बान्तावा भाषा व्याकरण*, रवि ।

राई, रीतादेवी (२०६४), *नेपाली र बान्तावा भाषाका व्याकणात्मक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन*, एम.एड. शोधपत्र, त्रि.वि. ।